

TÜRKİYE'DE
YAPISAL
REFORMLAR

Seval Yaman
Sibel Hürtaş

RADYO VE TELEVİZYON
ÜST KURULU (RTÜK)

LİBERAL PERSPEKTİF
RAPOR

Sayı: 38
Ekim 2024

LIBERAL PERSPEKTİF RAPOR

Sayı: 38 • Ekim 2024

YAPISAL REFORMLAR PROJESİ: RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU (RTÜK)

Seval Yaman ve Sibel Hürtaş

© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2024

Bu çalışma National Endowment for Democracy tarafından desteklenen Türkiye’de Yapısal Reformlar Projesi kapsamında gerçekleşen “Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun Yapısı ve İşleyişi” başlıklı çalıştay sonucu elde edilmiştir. Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir; National Endowment for Democracy ve Özgürlük Araştırmaları Derneği’nin görüşlerini yansıtmaz

Özgürlük Araştırmaları Derneği

Çankaya Mah., Atatürk Bul., No: 160 D: 10 Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[ozgurlukar](#) [f](#) / [@](#) [ozgurlukarastirmalari](#)

Seval Yaman

2000 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünden mezun olduktan sonra 2004 yılında Gazi Üniversitesinden siyaset bilimi alanında yüksek lisans derecesini, 2013 yılında da Ankara Üniversitesinden yine siyaset bilimi alanında doktora derecesini aldı. Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi döneminde çok sayıda sivil toplum kuruluşunda gönüllü ve profesyonel olarak çalışan Yaman, 2015 yılında Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesinde göreve başladı. Halen bu üniversitede çalışan Yaman, siyaset felsefesi, siyasal düşünceler tarihi, demokrasi ve insan hakları teorileri, klasik ve çağdaş liberalizm, siyaset felsefesinin temel konuları olan özgürlük, adalet ve eşitlik gibi konular üzerinde çalışmalar yapmakta ve 2023 yılından beri Özgürlük Araştırmaları Derneği yönetim kurulu başkanlığı görevini yürütmektedir.

Sibel Hürtaş

1982 yılında İstanbul'da doğdu. Gazeteciliğe 1998 yılında Evrensel Gazetesi'nde başladı. Ardından ANKA Haber Ajansı, Sabah Gazetesi, Habertürk Gazetesi'nde yüksek yargı muhabirliği, hukuk, insan hakları, Parlamento ve siyaset muhabirliği yaptı. 2017 yılında ARTI TV'nin kuruluşunda yer aldı ve Ankara Temsilciliğini yaptı. Al Monitor başta olmak üzere uluslararası basın yayın organlarında hukuk ve insan hakları üzerine makaleleri yayınlandı. İnsan Hakları Temelli Habercilik ve Toplumsal Cinsiyet Odaklı habercilik dersleri verdi. 2020-2022 yıllarında Türkiye Gazeteciler Sendikası Ankara Şube Başkanlığı yaptı. 2004 Metin Göktepe Gazetecilik Ödülü, 2004 Musa Anter Gazetecilik Ödülü, 2005 Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ödülleri sahibi. Kafesteki Türkiye (İletişim Yayınları, 2013), Canına Tak Eden Kadınlar (İletişim Yayınları, 2014) kitapları yayınlandı.

İÇİNDEKİLER

1. Giriş	7
2. Mevcut Durum Analizi	7
3. Yasal Çerçeve ve Kurumsal Yapı	9
3.1. Üyelik Yapısı	12
3.2. İdari ve Mali Özerklik Açısından RTÜK	13
3.3. Görev ve Yetkileri	14
3.4. İşleyiş	16
4. İdari ve Adli Yaptırımlar	17
4.1. İdari Yaptırımlar:	17
4.2. Adli Yaptırımlar:	17
5. Cezalar Üzerinden RTÜK'ü Anlamak	18
5.1. Kanallar ve Cezaları	22
5.2. Haber İçeriklerine İlişkin Cezalar	23
5.3. Milli-Manevi Değerler üzerinden Toplum Mühendisliği	26
5.4. Seçim Dönemlerinde RTÜK	31
5.5. Yayın Durdurma Cezaları	33
5.6. Ekran Karartma Cezası	33
5.7. Diğer Cezalar	34

6. Sorunlar ve Çözüm Önerileri	35
6.1. İfade Hürriyetinin Özel Statüsü.....	35
6.2. Üyelik Yapısı ve Üye Profili.....	35
6.3. Tarafsızlık, Şeffaflık.....	36
6.4. Kurum İçi Eğitimler.....	38
Sonuç	39
Kaynakça	40

TABLolar

Tablo 1: RTÜK Kararlarında Oy Birliği / Oy Çokluğu Sayıları.....	13
Tablo 2: Program Türlerine ve Cezaya Dayanak Olan Maddelere Göre Cezalar.....	20
Tablo 3: Kanun'un 8. Maddesi Kapsamında Verilen İdari Para Cezaları.....	24
Tablo 4: Kanun'un 8. Maddesi Kapsamında Verilen Yayın Durdurma ve Ekran Karartma Cezalar.....	25
Tablo 5: Haber İçeriklerine İlişkin Toplam Cezalar.....	26
Tablo 6: Dizi İçeriklerine İlişkin Cezalar.....	31
Tablo 7: 1.3.2023 – 30.6.2023 Tarihleri Arasında Haberlere Kesilen Cezalar.....	32
Tablo 8: 1.2.2024 – 31.3.2024 Tarihleri Arasında Haberlere Kesilen Cezalar.....	33
Tablo 9: Yayın Durdurma Cezaları.....	34

KISALTMALAR

BİO : Bağımsız İdari Otorite

FCC : Federal Communication Commission, Federal İletişim Komisyonu

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

RTÜK : Radyo Televizyon Üst Kurulu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TİAK : TİAK Televizyon İzleme Araştırmaları

TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

YSK : Yüksek Seçim Kurulu

1. GİRİŞ

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi, bir yandan demokrasinin dönüşümü ve bu alanla ilgili yeni hakların tanınması yönünde etkili olurken, bir yandan da devletlerin kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkisini keşfetmesiyle iletişim alanındaki kontrollerinin ve sınırlamaların artmasına sebep olmuştur. Daha işin başındayken örneğin modern matbaa 15. yüzyılda icat edildiğinde ve sonrasında kullanımı yaygınlaştığında, Katolik kilisesinin kitapları yasaklaması (Index Librorum Prohibitorum, Yasaklanmış Kitaplar Listesi") hemen 16. yüzyılın başında başlamıştır. Her ne kadar okuma yazma oranı düşük olsa da ulaştığı ayrıcalıklı küçük bir kitlenin bile kötü etkilenebileceği varsayımıyla hem yasaklı kitaplar listesi yayınlanmış hem de kitap basımı için bir anlamda lisans zorunluluğu getirilerek, basım yapabilecek kişiler kısıtlanmıştır. Daha 16. yüzyılda başlayan bu sansür anlayışı ve lisans verme yetkisiyle basılacak kitapların denetimi günümüz dünyasına kadar gelmiştir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve çeşitliliğinin artmasıyla süreç çok daha karmaşık hâle gelmiş olsa da devletlerin kontrol ve baskı mekanizmaları da aynı hızda geliştiği için mücadele alanı her zaman canlı kalmıştır.

Tüm bu gelişmeler, ifade özgürlüğünün ayrılmaz parçası olan basın ve medya özgürlüğünü konusunu gündeme getirmektedir. İnsan hakları felsefesinde, belgelerde, AIHM kararlarında açıkça yazdığı gibi, ifade hürriyeti, bireysel ve toplumsal gelişmenin kilididir. Bu açıdan ifade hürriyeti sadece ifade edenin korunması ile ilgili değildir. İfade hürriyeti, insanların bilgi edinme ve gerçekleri öğrenme hakkını da garanti altına alır. Devletler bu geniş alanı kontrol etmek ve zaman zaman baskı altında tutmak isteyeceklerinden, bu özgürlüklerin korunması için sarfedilen çabanın ve geliştirilen mekanizmaların her daim canlı tutulması gerekmektedir.

Bu raporda, devletlerin kitle iletişim araçları üzerindeki etkisi ve yetkisi, Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) örneği üzerinden ele alınacak, bu alanın daha çoğulcu, demokratik ve özgür olabilmesi için RTÜK yapısı ve işleyişinde ne tür yapısal reformlar gerektiği tartışılacaktır.

2. MEVCUT DURUM ANALİZİ

Görsel iletişim alanı, Kablo TV, ücretli uydu yayıncılığı, parası ödenerek alınan ve belli sayıda kullanıcısı olan Pay TV, internet üzerinden televizyon yayıncılığı gibi platformlar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de şu an Ocak 2024 itibarıyla 523 TV kanalı bulunmaktadır. Televizyon İzleme Araştırmaları'nın (TİAK) verileri-

ne göre, Türkiye’de 2023 yılı kişi başı ortalama televizyon izleme süresi 3 saat 44 dakika, hanelerde günlük ortalama televizyon izleme süresi ise 365 gün ortalaması olarak 6 saat 22 dakikadır. Program kategorilerine bakıldığında 2023 yılında en çok %26,5 ile diziler izlenmiştir. Dizileri %22,5 ile çocuk programları, %17 ile haber programları, %9 ile de eğlence programları takip etmektedir. Filmler, kültür, eğitim, spor programları, güncel programlar ve gerçek yaşam programları en az izlenen kategoriler arasında yer almıştır (TİAK Televizyon İzleyici Ölçümü, 2023).

Görsel iletişim alanındaki tüm hızlı gelişmelere ve insanlara sunulan sosyal medya da dahil tüm alternatif platformlara rağmen, televizyon hâlâ en popüler ve en çok takip edilenler sıralamasında üst sırada yer almaktadır. Ayrıca, teknolojinin gelişmesi ile birlikte televizyon yayınlarında da bir değişim gözlenmektedir. Örneğin canlı yayın sayısı artmıştır, mekân sınırı ortadan kalktığı için bu yayınlarla Türkiye’nin ve dünyanın her yerinden katılım mümkün hâle gelmiştir. Benzer şekilde canlı yayınlar esnasında, farklı mekanlardan kolaylıkla naklen yayınlar yapılabilmektedir. Teknolojik gelişmenin sağladığı bu yeni olanaklar sonucunda, lisans vermek ya da oto-sansür gibi önceden yapılan kontrollerin yerini, sonradan verilen yüklü miktarda idari para cezaları, yayın sonrası program durdurma ya da ekran karartma cezaları almıştır. Kısaca, tek elden devlet kanalları üzerinden yayın yapılan zamanlardaki yayın öncesi kontrol yerine, farklı cezalarla yıldırma ve bastırma politikaları geliştirilmiştir.

Devletin bu yeni politikalarının bir sonucu olarak basın ve medya özgürlüğü açısından Türkiye’ye bakıldığında maalesef tablo pek iç açıcı değildir. Avrupa Birliği üye devletleri ve aday ülkelerde basın ve medya özgürlüğü ihlallerini izleyen, The Media Freedom Rapid Response (MFRR, Medya Özgürlüğü Acil Müdahale) tarafından yayınlanan ve 2023 yılının ilk altı ayını değerlendiren *Medya ve Basın Özgürlüğü İhlalleri İzleme Raporu*’nda Türkiye AB üyesi ve aday ülkeleri arasında basın özgürlüğü ihlallerinin en çok yaşandığı ülke konumundadır. Türkiye’nin en yakın takipçisi, şu an Rusya ile aktif savaşta olduğu için olağanüstü hâl koşullarında olan Ukrayna’dır ki maalesef Türkiye’deki ihlal sayısı Ukrayna’dan çok daha fazladır. Burada dikkat çeken en önemli nokta bu ihlallerin çoğunun hukuk yoluyla yapılmasıdır. Hukuk yoluyla yapılan ihlallerde keyfî tutuklamalar, suç isnatları ve mahkumiyetlerin sürekli olarak kullanıldığı vurgulanmış; bu davalarda “terörizm”, “kamu görevlilerine hakaret”, “cumhurbaşkanına hakaret” ve “halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmek” suçlamaları sıkça kullanılmıştır (MFRR, Monitoring Report, 2023: 36-37).

Türkiye’deki siyasi ve toplumsal atmosfere paralel olarak Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) tarafından yayınlanan *2023 Dünya Basın Özgürlüğü*

Endeksi'nde de (World Press Freedom Index) Türkiye 16 sıra gerileyerek 180 ülke arasından 165. sıraya düşmüştür. Rapor'da Türkiye için şöyle bir not düşülmüştür: "Otoriteriyenizm Türkiye'de zemin kazanıyor.... Muhalifleri baltalamak için mümkün olan her yol kullanılıyor."¹ Siyasi, yasal, ekonomik, sosyo-kültürel ve güvenlik bağlamlarına bakılan bu Endeks'te Rusya'dan sonra gelen Türkiye, 2023 yılında "sorunlu" (*difficult situation*) kategorisinden "vahim" (*very serious situation*) kategorisine düşmüştür.

RTÜK kararları Türkiye'nin ifade hürriyeti ve bunun alt kümesi olan basın özgürlüğü konusundaki kötü karnesinin sebeplerinden ve mekanizmalarından biridir. RTÜK, yasal olarak düzenleme ve denetleme için kurulmuştur ancak RTÜK'ün bu yetkisini eleştirel kanalları baskılamak, toplum mühendisliği, seçim dönemlerinde muhalif yayınları susturmak gibi görevleriyle çok daha fazlasını ifa ettiği de bilinmektedir.

3. YASAL ÇERÇEVE VE KURUMSAL YAPI

Avrupa'da II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan televizyon yayıncılığı Türkiye'de 1964 yılında başlamıştır. Bu yayınlar için yasal çerçeve, 1961 Anayasası'nın 121. maddesinde "radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir." ibaresi ile çizilmiştir. Bu maddeden hareketle bir özerk kamu tüzel kişiliği olarak 1963 yılında Türkiye Radyo Televizyon Üst Kurumu (TRT) kurulmuştur. Ancak özerklik özelliği sonucu çıkan tartışmalarla 1971 yılında Anayasa değişikliği ile TRT'nin özerkliğinin yerini tarafsızlığı almıştır: "Radyo ve televizyon istasyonları ancak Devlet eliyle kurulur ve idarecileri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir." Tarafsızlığa yönelik tartışmalara rağmen 1990'lara kadar yayıncılık TRT tekelinde kalmıştır. Özel televizyonlar aracılığıyla ticari yayıncılık 1990'larda Magic Box Incorporated şirketine ait Star1 adlı televizyon kanalının uydu aracılığı ile yayın yapmasıyla başlamıştır. Bu dönemdeki sorunun temelinde, özel sektörün hızı karşısında Özçağlayan'ın ifade ettiği gibi (2000: 43) devletin ve TRT'nin iletişim alanındaki gelişmelerden uzak kalması ve takip edememesi yatmaktadır. Buradan hareketle yasal bir çerçeve olmadığı için 1994 yılına kadar kısıtlama olmadan yayın yapabilen ticari kanallarla ilgili bu dönemde oluşan keyfilik, Öztekin'e göre bizzat yayıncılar tarafından eleştirilmiştir (Öztekin, 2007: 62). Bunun üzerine 1994 yılında 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun çıkarılmış ve bu Kanun 2002 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

¹ <https://rsf.org/en/country-t%C3%BCrkiye> (Erişim Tarihi: 6.6.2024)

RTÜK'ün yapısı ve yetkileri bağımsız idari otorite (BİO) kavramı ile açıklanmaktadır. BİO², “kamu tüzel kişiliğine, idari ve mali özerkliğe ve görevlendirildiği piyasa veya alanda düzenleme, denetleme ve yaptırım uygulama yetkilerine sahip kurumdur” (Aslan, 2016: 575). Bağımsız idari otoritelerin ortaya çıkması ile özelleştirme ve devletçi politikaların yerini “düzenlenmiş piyasa ekonomisi”nin alması arasında bir koşutluk gözlenmektedir. (Sobacı, 2006: 160) Tiryaki'nin özetlediği gibi, bu kurumların varlık nedeni temel hak ve özgürlükler alanı ile idarenin değişen işlevleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi ihtiyacıdır. Türkiye'deki Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Kamu İhale Kurumu, Rekabet Kurumu, Nükleer Düzenleme Kurumu BİO olarak kurulmuştur. BİO'ların bağımsızlığı özellikle Cumhurbaşkanlığı sistemi ile birlikte oldukça tartışmalı hale gelmiştir. RTÜK'ün yapısı diğer BİO'lardan bazı konularda farklılaşsa da genel olarak BİO'lar yürütme ile birlikte hareket ettiği ve bu anlamda bağımsız kalamadığı ifade edilmektedir.

RTÜK, Türkiye'ye özgün bir yapı değildir. Televizyon yayıncılığı bütün ülkelerde farklı şekillerde düzenlenmektedir. Örneğin ifade hürriyetinin en geniş şekliyle yorumlandığı iddia edilen Amerika'da radyo-televizyon düzeni beş üyeli Federal Communication Commission (FCC-Federal İletişim Komisyonu) tarafından yürütülmektedir. Medya organları ile iş ilişkisi bulunmaması ve 3 üyeden fazlasının aynı siyasi partiden olmaması şartı ile Amerikan Başkanı tarafından 3 yıllığına 5 üye atanmakta ve bu atama Senato tarafından onaylanmaktadır. Aynı şekilde Başkan'ın bu üyeleri görevden alma yetkisi de bulunmaktadır. Bağımsız bir idari otorite olan FCC, kurallarda değişiklik yapacağı ya da yeni kural koyacağında kamuoyunu sürece katacak şekilde farklı mekanizmalar geliştirmiştir. Örneğin, değişiklik talebini kamuoyuna 30 gün önce ilan etmekte, eğer ilgili konuda somut bir düzenleme yapma eğilimi varsa, tartışma için ek süre vermektedir (Çınarlı, 2011: 87-88)

Amerika'daki radyo ve televizyona yaklaşım Türkiye'den oldukça farklıdır. Öncelikle ABD içinde yayın yapabilen devlet televizyonu ve radyosu 11 Eylül olaylarının ortaya çıkardığı krize kadar bulunmamaktaydı. Bunun arkasında yatan fikir, daha 1970'lerde Senatör Fulbright'ın Smith-Mundt

2 Amerikan Hukukunda, genel olarak “Bağımsız Düzenleyici Birimler” (IRA - Independent Regulatory Agencies) olarak adlandırılan bu kurumlar, İngiliz Hukukunda “Yarı Özerk Hükümet Dışı Örgütler” (QUANGOS - Quasi Autonomous Non Governmental Organization), Fransız Hukukunda “Bağımsız İdari Otoriteler” (AAI - Autorites Administratives Independentes) (Sobacı, 2006: 160)

Act'e karşı aldığı pozisyonda gizlidir. Fulbright, bu tasarıya karşı Adalet Bakanlığına yazdığı yazıda (Carter&Allen, 2006: 9-10), "Devletin kendi halkına yayın yapan TV ve radyosu olamayacağını, bunların, siyasi yönetimin propagandası için kullanılmasının kaçınılmaz olacağını" belirtmiştir. Bu tartışmayı 1985'teki kanun değişikliği izlemiştir. 1985 yılında The Freedom of Information Act'e eklenen madde, devletin hiçbir fonunun, ABD kamuoyunu etkilemek için kullanılmayacağı ilkesini belirginleştirmektedir, çünkü maddede yer aldığı şekliyle "Amerikalı vergi mükellefleri, vergilerinin kendilerine yönelik ABD hükümeti propagandasını desteklemek için kullanılmasına kesinlikle ihtiyaç duymaz veya bunu istemez." (Carter&Allen, 2006:10). Kısaca devlet sadece diğer ülkelerde Amerikan propagandası yapabilir, kendi vatandaşlarına propaganda yapamaz çünkü bir devlet kanalı asla tarafsız olamaz. Sonrasında internetin ulusal / uluslararası sınırları kaldırması ve 11 Eylül olaylarının etkisiyle bu katı ilkede yumuşama olsa da ABD, devletin sınırlandırılması üzerine inşa edilmiş kuruluş felsefesine uygun olarak, devlet televizyonu ve radyosuna karşı çıkmıştır.

Türkiye'de ise ilk olarak devlet televizyonu açılmıştır ve tek kanallı uzun yıllar boyunca hem diziler, insanlar için seçtikleri müzik türleri ve belgeseller yoluyla bir toplum mühendisliği projesi üzerinde çalışılmış, hem de devlet kaynaklı haberlerle politik alan şekillendirilmiştir.

Ayrıca FCC'de para cezası, Kurul Başkanı'nın belirlediği gündemle tartışılmamaktadır. Resen harekete geçmeyen kurum, ancak şikâyet üzerine soruşturma başlatabilmektedir. Şikâyette bulunan kişinin gerekli belgeleri Komisyon'a sunma görevi bulunmaktadır. Bu durumda komisyon, doğrudan ceza vermek yerine, öncelikle ilgili yayıncıya bir soru mektubu göndermektedir. Para cezası ya da ruhsat konusunda FCC'de tavsiye kararı niteliğinde olan "kaş kaldırma" (raised eyebrow) uygulaması bulunmaktadır (Çınarlı, 2011: 89). Kısaca ruhsat yenilemede ya da para cezası vermede öncelikle kanallar uyarı almakta, cezaya son çare olarak başvurulmaktadır. Bu uygulamada Komisyon, herhangi bir yaptırımda bulunmamakta, sadece kanal veya kanallara, yayıncılık bağlamında belirli davranışları sergilemesini veya sergilememesini tavsiye etmektedir. Yayıncılar ise bir sonraki dönemdeki lisans yenileme sürecinin kolay geçebilmesi için bu tavsiyelere uymaktadırlar (Çınarlı, 2011: 89).

Türkiye'de ise şikâyetlerin sadece kamuoyu baskısı oluşturma niteliği bulunmaktadır, Kurul gündemi Başkan tarafından resen belirlenmektedir. Bazı durumlarda çokça şikâyet olmasına rağmen (Rasim Ozan Kütahyalı'nın Ek-

"Amerikalı vergi mükellefleri, vergilerinin kendilerine yönelik ABD hükümeti propagandasını desteklemek için kullanılmasına kesinlikle ihtiyaç duymaz veya bunu istemez."

Kanun'da uyarı, düzeltme ve cevap hakkı gibi mekanizmalar tanımlanmış olsa da Türkiye'de cezalar başvurulacak son çare değil, ilk yol olarak düşünülmektedir.

rem İmamoğlu'na hakareti ve TRT'nin iktidar ve muhalefet parti ve liderlerine ayırdığı süre ile ilgili şikayetler örneğinde olduğu gibi) RTÜK başkanı konuyu kurul gündemine almayabilmektedir. Ayrıca her ne kadar Kanun'da uyarı, düzeltme ve cevap hakkı gibi mekanizmalar tanımlanmış olsa da Türkiye'de cezalar başvurulacak son çare değil, ilk yol olarak düşünülmektedir.

3.1. Üyelik Yapısı

Kanun'un 35. maddesine göre "Üst Kurul, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları veya özel kuruluşlarda en az on yıl süreyle görev yapmış, meslekî açıdan yeterli bilgiye, deneyime ve Devlet memuru olma niteliğine sahip, otuz yaşını doldurmuş kişiler arasından TBMM tarafından seçilen dokuz üyeden oluşur." Bu üyelerin niteliği aynı maddenin ikinci fıkrasında belirlenmiştir: "Seçim için, siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı aday gösterilir ve Üst Kurul üyeleri bu adaylar arasından her siyasî parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle TBMM Genel Kurulunca seçilir." Altı yıllık görev süresi olan üyelerin üçte biri iki yılda bir yenilenmektedir.

2024 yılı itibariyle Üst Kurul'da AK Parti'den 4, CHP'den 2, DEM Partiden 1, MHP'den 1 ve İYİ Parti'den 1 üye bulunmaktadır. Üye dağılımı Meclis'teki dağılımı yansıtıyor olsa da aynı Meclis'teki işleyişte olduğu gibi AK Parti ve MHP kararlarda ortak hareket etmekte ve ikisi birlikte çoğunluğu sağladığı için (5 oy) iktidar partisi üyelerinin kararı Üst Kurul kararına dönüşmektedir. Kanallara verilen cezalarda kararların birçoğunun oy çokluğu ile alınmasının sebebi de budur. Siyasi kutuplaşmanın RTÜK kararlarına etkisini rakamlardan görmek mümkündür. RTÜK son bir yılda sadece 13 kararı oy birliği ile almıştır. Oy birliği ile alınan kararlar, genellikle argo kullanımı, şiddet, yayın yasağının delinmesi ve sigara alkol gibi ürünlerin flulaştırılması gibi yoruma açık olmayan teknik kurullarla ilgilidir. Kurul toplam 58 cezanın 45'ini oy çokluğu ile alabilmiştir. Oy çokluğu ile alınan kararların neredeyse tamamında şerh koyanlar (CHP ve DEM Parti) aynı üyelerdir.

Üye profili ile ilgili ise RTÜK'ün resmî web sitesindeki biyografiler incelenmiştir. Bu biyografilerden ortaya çıkan üye profili aşağıdaki gibidir:

◆ Eğitim geçmişleri:

- İletişim fakültesinden mezun 4 üye, işletme bölümü 1, kamu yönetimi ve siyaset bilimi 1, hukuk fakültesi 1, tıp fakültesinden 1 ve

Tablo 1: RTÜK Kararlarında Oy Birliği / Oy Çokluğu Sayıları

Madde	Haber	Dizi	Magazin	Spor	Toplam
Oyçokluğu	43	1	1		45
Oybirliği	4	3	4	2	13

*5 Nisan 2023 – 17 Nisan 2024 tarihleri arasındaki Kurul kararları

basın yayın ile gazetecilik ve halkla ilişkiler bölümlerinden 2 üye bulunmaktadır.

- Bunlar arasında 1 üye gazetecilik alanında, 1 üye hukuk alanında, 1 üye insan hakları alanında ve 1 üye de siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında yüksek lisans yapmıştır.

◆ Mesleki Tecrübe:

- Gazetecilik ile ilgili 4 üyenin tecrübesi bulunmaktadır.
- Üyelerden 4'ünün farklı kamu kurumlarında (İç İşleri Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Güvenlik Müdürlüğü vb. gibi) tecrübesi bulunmaktadır.
- Üyelerden 1'i de daha çok STK tecrübesi ile öne çıkmaktadır.

Üye profillerine bakıldığında genel olarak tek bir üyenin bile radyo ve televizyon tecrübesi bulunmadığı görülmektedir. Her ne kadar gazetecilik genel başlığı altında iletişim fakültesi mezunları ya da gazetecilik ile ilgili mesleki tecrübeleri olsa da radyo ve televizyon üzerine okumuş ya da mesleki tecrübeye sahip bir üye bulunmamaktadır.

3.2. İdari ve Mali Özerklik Açısından RTÜK

Radyo ve televizyon alanında “düzenleme” işlevini üstlenen kurumların bağımsızlıkları ya da özerklikleri veya onun derecesi Tiryaki'nin (2002) altını çizdiği gibi, kurumun karar organını oluşturan kurul üyelerinin seçimi ile onların faaliyetleri üzerinde klasik idare makamlarının yetkilerinin incelenmesi sonucunda açığa çıkacaktır: Bu araştırma (i) seçilen üyelerin kural olarak idari makamlarca atanmaması veya kendilerine özgü metotlarla seçilmeleri, (ii) görevleri süresince önceki makamlarından ya da sahip oldukları makamdan alınamamaları, (iii) üzerlerinde idari denetimin geçerli

Üye dağılımı Meclis'teki dağılımı yansıtmıyor olsa da aynı Meclis'teki işleyişte olduğu gibi AK Parti ve MHP kararlarda ortak hareket etmekte ve ikisi birlikte çoğunluğu sağladığı için (5 oy) iktidar partisi üyelerinin kararı Üst Kurul kararına dönüşmektedir.

2016-2019 Stratejik Raporu'nda Kurum'un tarafsızlığına yönelik eleştirilerden ve uzman bağımsızlığını da içeren yapısal sorunlardan bahsedilmiştir. Bu dönemde RTÜK'ün kendi imajıyla ilgili bir kaygı taşıdığı söylenebilir.

olmaması, (iv) kararları üzerinde yargı denetimi dışında bir denetimin geçerli olmaması unsurları dikkate alınarak yapılmaktadır.

Kurumun yasal olarak özerkliği ve uygulamada tarafsızlığını sağlamak için üyeleri siyasi partiler tarafından atanmamaktadır. Siyasi partiler sadece aday göstermekte, üyeler Meclis tarafından seçilmektedir. Kurul üyelerinin Meclis tarafından seçilmesi, kurumun tarafsızlığı açısından önemlidir, ancak Meclis'teki çoğunluğunun aynı oranda kurula yansımaları, AK Parti ve MHP üyelerinin birlikte hareket etmesi sebebiyle uygulamada tarafsızlığa gölge düşürmektedir.

Bu sorun bizzat RTÜK'ün de dikkatini çekmiştir. 2016-2019 Stratejik Raporu'nda Kurum'un tarafsızlığına yönelik eleştirilerden ve uzman bağımsızlığını da içeren yapısal sorunlardan bahsedilmiştir. Bu dönemde RTÜK'ün kendi imajıyla ilgili bir kaygı taşıdığı söylenebilir. Ancak 2019-2023 Stratejik Raporu'nda, her ne kadar Kurum'un tarafsızlığına yönelik eleştiriler artmış olsa da zayıf yönler olarak sadece kurumsal kültürün zayıflığı ve RTÜK'ün bilinirliğinin düşük olmasını görmüştür. İki rapor arasında bakış açısı ve demokratik hassasiyet açısından çok önemli bir fark gözlemlenmiştir. Bu ilk bakışta fark edilen gözlem bile RTÜK'ün kendini hem içerden hem dışardan eleştiriye ve eleştirilen konuların giderilmesi yönünde atılabilecek adımlara kapalı hâle getirdiğini göstermektedir.

Mali açıdan ise, bilindiği gibi, radyo ve televizyon kuruluşları RTÜK'e, birçok farklı kalemde düzenli olarak ödeme yapmaktadır. Bu ödemeler, Kurumun gelirleri olarak 6112 sayılı Kanun'un 41. maddesinde sayılmaktadır. Bunlar, yayın lisans ücreti, frekans yıllık kullanım ücreti, yayın iletim yetkilendirme ücreti ve ticari iletişim gelirleri üzerinden ayrılan %1,5'lik pay ve sair gelirlerdir. RTÜK'ün gelirlerinin büyük kısmı radyo ve televizyonların reklam gelirlerinden kesilen paydan gelmektedir. Bunlara ek olarak, hazine yardımı, şartname-basılı evrak-form satış gelirleri ve zamanında ödenmeyen ücret gelirlerinden alınacak gecikme faizi gelirleri de bulunmaktadır. Bu noktada RTÜK tarafından kesilen para cezalarının RTÜK'ün gelirleri arasında yer almadığını belirtmek gereklidir. Bu cezalardan toplanan para, vergi dairesine aktarılmaktadır.

3.3. Görev ve Yetkileri

RTÜK Kanunu'nda belirtilen görevlerinin listesi oldukça uzundur. Düzenleme ve denetleme işlevleri olarak sınıflandırabileceğimiz bu görevleri, yine yayıncılar ve yayınlar üzerindeki düzenleme ve denetleme işlevleri olarak

alt başlıklara ayırmak mümkündür: Yayın izni ve lisans vermek, frekans tahsisi yapmak, yayıncılıkla ilgili kurallar koymak gibi yayıncılar üzerindeki düzenleme işlevine ek olarak, yayınlarla ilgili ilkeler ve standartlar belirlemek gibi düzenleme işlevi de bulunmaktadır. Tüm bu düzenleme işlevleriyle ilgili denetim görevi de bulunan RTÜK'ün seçim dönemlerinde Yüksek Seçim Kurulu (YSK) kararlarına uygun olarak seçim yayınlarına ilişkin denetim görevi de vardır.

Bunlara ek olarak, 2018'de 6112 sayılı Kanun'a 29/A bendi eklenerek internet alt yapısı kullanılarak yapılan radyo ve televizyon yayın hizmetleri de RTÜK'ün yetki alanına alınmıştır. Aynı kurallara tabi olmak şartıyla internet üzerinden yürütülen yayınlar için RTÜK' izleme ve denetleme yetkisi de verilmiştir. Bazı yayıncılar RTÜK'e lisans başvurusu yaparak yayınlarına devam etmiş olsalar da, Kanun'da hangi platformların kastedildiği anlaşılamadığından hareketle "hukuki güvenlik" ve "belirlilik" (Ergüney, 2020: 106) ilkeleri ile ilgili tartışma devam etmektedir. Bu düzenleme ve denetleme yetkisi, 6112 sayılı Kanun kapsamında uygun bulunmayan ihlalleri içermektedir. Böyle ihlaller olduğunda RTÜK bazı programların katalogdan çıkarılmasını talep edebilmektedir. Bu yeni yetkisi ile RTÜK 2019 AB İlerleme Raporu'nda yerini almıştır. Ergüney'in özetlediği gibi bu yeni mevzuat, "yürütmenin, uygun olmayan şekilde geniş kapsamlı gerekçeler temelinde ve mahkeme kararı olmaksızın internet içeriğini engellemesine imkân verdiği, pek çok internet sitesinin kapatıldığı ifade edilerek, bu durumun endişe verici olduğu vurgulanmıştır." (AB 2019 İlerleme Raporu'ndan aktaran Ergüney: 2020: 118).

İnternetin gelişmesi ile birlikte bu alanın da kontrol edilmesi gerektiğine ve bunu yasalaştırmaya karar veren ilk ülke Amerika olmuştur. Ergüney'in özetlediği gibi 1996 yılında çıkarılan yasa ile internet üzerinden pornografik veya şiddet içerikli yayın yapılması suç olarak kabul edilmiş ve bu yayınları gerçekleştirenlerin 2 yıla kadar hapis cezası ile 250.000 dolara kadar para cezası ile cezalandırılmaları öngörülmüştür. Fakat bir yıl sonra Amerikan Yüksek Mahkemesi, hükmü Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir. Kararın gerekçesi ifade hürriyeti ile ilgili çok temel bir argümanı hatırlatmaktadır. Gerekçede "Demokratik bir toplumda serbest toplumsal fikir alışverişinin sağlayacağı toplumsal yarar, internette sansürün sağlayabileceği toplumsal yararlarla karşılaştırılamayacak kadar çok daha önemlidir." (Ergüney, 2020: 100) yazmaktadır. İnternette ilgili sonrasında yapılan düzenlemelerde de bu ilke yol gösterici olmuştur.

CHP ve DEM üyeleri tarafından Kurul gündemine getirilmesi için veriler öneriler de genel olarak diğer üyeler tarafından reddedildiği için, muhalefetin bir konuyu Kurul gündemine sokması pratikte imkânsız hale gelmiştir.

3.4. İşleyiş

Üst Kurul gündemi görüşmek üzere her hafta en az 5 üyenin katılımı ile toplanır ve Başkan'ın (yoksa vekilinin) hazırladığı ve en az bir gün önce üyelere göndermek zorunda olduğu gündemi görüşür. Çekimser oyun kullanılmadığı bu toplantılarda en az 5 üyenin aynı yöndeki oyuyla karar alınır. Gerektiği hallerde Başkanın çağrısı veya 3 üyenin birlikte talep etmesi ile olağanüstü toplantı yapılabilir. Gündeme ekleme yapılması için 1 üyenin öneride bulunması ve bu önerinin Kurul tarafından kabul edilmesi gerekir. Kurul'da gerçekleştirilen müzakereler gizli olup, gerekli durumlarda görüşlerinden yararlanmak üzere ilgili kişiler toplantılara davet edilebilmektedir.

Üst Kurul toplantılarında gündem maddeleri Kurul'da çalışan uzmanların hazırladıkları raporlar üzerinden tartışılmakta, bu raporlar doğrultusunda cezai işlem uygulanıp uygulanmayacağına karar verilmektedir. Uzman raporları, genel takip ve izleme, Kurul'a yapılan şikayetler ile Başkanın gündem önerileri doğrultusunda hazırlanmaktadır.

Uzmanlar tarafında yapılan "genel takip ve izleme" genellikle ürün yerleştirme, tele satış, ürün pazarlaması ile tütün ve alkollü içeceklerin flulaştırılması gibi teknik konularla ilgilidir. Gelen şikayetleri incelemek ve buna göre inceleme yapmak da yine uzmanların görevidir. Ancak hangi şikayetler için rapor hazırlanacağı RTÜK Başkanı'nın yetkisindedir. Bu sebeple aslında uzmanlar RTÜK Başkanı'nın belirlediği diğer konular üzerinde raporlar hazırlamaktadır. Diğer taraftan uzmanlar tarafından her rapor Kurul gündemine girmemektedir. Gündemi belirleme yetkisi Kurul başkanında olduğu için, uzmanlar hazırlık yapmış olsa da her rapor Kurul gündemine alınmamaktadır. Ayrıca, üyelere bazılarının gündemin kendilerine toplantıdan bir gün önce gönderildiğini, bu nedenle de hazırlanmak için gerekli zamanı bulamadıklarını belirtmektedir.

CHP ve DEM üyeleri tarafından Kurul gündemine getirilmesi için veriler öneriler de genel olarak diğer üyeler tarafından reddedildiği için, muhalefetin bir konuyu Kurul gündemine sokması pratikte imkânsız hale gelmiştir. Üyelik yapısı değişmediği takdirde, Kurul gündeminin belirlenmesinde en çok şikâyet alan bir ya da iki programın zorunlu olarak gündeme alınması yöntemi kullanılabilir. Bu hem insanların seslerini duyurabilmesi için bir yol hem de çoğunluğun tahakkümünü engellemek için bir mekanizma olarak işlev görecektir. Ayrıca toplumsal hassasiyet geliştirilen konularda, insanların bir arada örgütlenerek hareket etmesi gerektiğinden, bu aktif vatandaşlığı destekleyecek bir yöntem de dönüşecektir.

4. İDARİ VE ADLİ YAPTIRIMLAR

6112 sayılı Kanun'a göre RTÜK'ün denetleme işlevinde yer alan yaptırımlar iki çeşittir. Bunlar idari ve adli yaptırımlar olarak sıralanmaktadır.

4.1. İdari Yaptırımlar:

İdari Para Cezası: RTÜK, yayın ilkelerine aykırı kuruluşlara para cezası uygulayabilir. Bu cezalar, yayın kuruluşunun ihlalin ciddiyetine ve tekrarlanmasına göre değişebilir. Para cezalarının miktarı, yayın kuruluşunun gelirine göre belirlenir.

Uyarı: RTÜK yayın ilkelerine aykırı kuruluşları uyarabilir. İhlalin tekrarı halinde para cezası uygulayabilir.

Yayın Durdurma: RTÜK, yayın kuruluşlarının yayınlarını durdurabilir. Bu ceza, özellikle ciddi ihlallerde uygulanır. Yayın durdurma cezası, yayın kuruluşuna ciddi bir maddi kayıp yaşatır.

Lisans İptali: RTÜK, yayın kuruluşlarının lisansını iptal edebilir. Bu ceza, özellikle ciddi ve tekrarlanan ihlallerde uygulanır. Lisans iptali cezası, yayın kuruluşunu tamamen durdurur.

Programların Değiştirilmesi: RTÜK, yayın kuruluşlarının programlarını değiştirmeye zorlayabilir. Bu ceza, özellikle programların içeriğinde ciddi ihlaller olduğunda uygulanır.

Yayın İletim Yetkisinin İptali: Yayın lisansı verilmesi şartlarından birinin kaybedilmesi halinde, bu şartı yerine getirmesi için otuz günlük süre verilir. Verilen süreye rağmen şartı yerine getirmeyen kuruluşun yayınları üç ay süreyle durdurulur. Bu süre zarfında şartın yerine getirilmemesi halinde ise, ilgili kuruluşun yayın lisansı iptal edilerek kanal ve frekans kullanımına son verilir.

4.2. Adli Yaptırımlar:

Yayın lisansı almadan veya yayınları geçici olarak durdurulmasına ya da yayın lisansı iptal edilmesine rağmen yayın yapan gerçek ve tüzel kişilerin yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürü, bir yıldan iki yıla kadar hapis ve bin günden beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılabilir.

5. CEZALAR ÜZERİNDEN RTÜK'Ü ANLAMAK

Bu bölümde RTÜK'ün idari ve adli yaptırımları üzerinden televizyon sektörünü nasıl şekillendirdiği ele alınacaktır. Bu bölümde kullanılan veriler 5 Nisan 2023 – 17 Nisan 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilen Üst Kurul toplantılarından derlenmiştir.

Bu noktada, ilk olarak tablo ve grafiklerde görülen rakamları anlayabilmek için ceza miktarlarının oranları hakkında bilgi vermek gereklidir. Kanun'un 32. maddesine göre "ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası verilmektedir." Bazı kanallara sayıca çok ceza verilmiş gibi görünse de ceza miktarının düşük olmasının sebebi budur.

İkinci olarak bu cezaların birçoğu, 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinde düzenlenen yayın ilkelerine aykırılık nedeniyle verilmektedir. Cezaların birincil dayanağı olan 8. Maddenin cezalara dayanak olan bazı bentleri aşağıdaki gibidir:

- ◆ **Madde a Bendi:** Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı olamaz.
- ◆ **8. Madde b Bendi:** Irk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz.
- ◆ **8. Madde ç Bendi:** İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez.
- ◆ **8. Madde d Bendi:** Terörü övermez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz.
- ◆ **8. Madde e Bendi:** Irk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez.
- ◆ **8. Madde f Bendi:** Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz.
- ◆ **8. Madde g Bendi:** Suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini över, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz.

- ◆ **8. Madde ı Bendi:** Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; oluşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, oluşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz; haberin verilişinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur.
- ◆ **8. Madde i Bendi:** Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilân edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez; yargıya intikal eden konularda yargılama süresince, haber niteliği dışında yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz
- ◆ **8. Madde m Bendi:** Türkçenin, özellikleri ve kuralları bozulmadan doğru, güzel ve anlaşılır şekilde kullanılmasını sağlamak zorundadır; dilin düzeysiz, kaba ve argo kullanımına yer verilemez.
- ◆ **8. Madde s Bendi:** Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadını istismar eden programlar içeremez.
- ◆ **8. Madde ş Bendi:** Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz.
- ◆ **8. Madde t Bendi:** Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet edecek sonuçlar doğuracak şekilde sunamaz.
- ◆ **8. Madde /2.Fıkra:** Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz.

Bu ilkelerin, oldukça muğlak, yoruma açık ve soyut, aynı zamanda keyfi cezalara temel oluşturabilecek nitelikte olması en tartışmalı konulardan biridir. Örneği milli ve manevi değerlere, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine, devletin ülkesiyle ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı yayın yapmak, doğruluğundan emin olmaksızın haber yayınlamak gibi ifadelerin çok kapsayıcı bir şekilde yorumlanması, RTÜK'ün sıklıkla sansürcülükle suçlanmasının da sebebidir.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, örneğin bir yıl içinde, 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin (ç) bendinde düzenlenen "İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri

Bu ilkelerin, oldukça muğlak, yoruma açık ve soyut, aynı zamanda keyfi cezalara temel oluşturabilecek nitelikte olması en tartışmalı konulardan biridir.

Tablo 2: Program Türlerine ve Cezaya Dayanak Olan Maddelere Göre Cezalar

Madde	Haber	Dizi	Magazin	Spor	Toplam
8. Madde (a) bendi (Bölünmez bütünlük)	2				2
8. Madde (b) Bendi (Tahrik)	5				5
8. Madde (ç) Bendi (Küçük düşürücü)	14			2	16
8. Madde (d) Bendi (terörü övme)	1				1
8. Madde (e) Bendi (Ayrımcılık)	1				1
8. Madde (f) Bendi (Milli manevi değerler)	4	1			5
8. Madde (g) Bendi (suçu övme)	1				1
8. Madde (ı) Bendi (Tarafsızlık)	12				12
8. Madde (i) Bendi (yargıya etki)	1				1
8. Madde (m) Bendi (argo)			1	1	2
8. Madde (s) Bendi (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği)		1			1
8. Madde (ş) Bendi (şiddet)		1		1	2
8. Madde (t) Bendi (Terör)	3				3
8. Madde 2.Fıkra		2	3		5
Buzlama			1		1
Yayın yasağı ihlali	1				1
TOPLAM	45	5	5	4	59

*RTÜK Üst Kurul Kararlar, 5 Nisan 2023 – 17 Nisan 2024 (Bir programa birden fazla maddeden ceza verilmiştir.)

sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez” maddesini ihlalden 14 kez ceza verilmiştir. Aynı maddenin (ı) bendinde düzenlenen “Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz; haberin verilisinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur” maddesini ihlalden 12; (f) bendinde düzenlenen, “Yayınlar toplumun milli ve manevi değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz” maddesi ihlalinden ise 4 haber içeriğine ceza verilmiştir. Görüldüğü gibi en fazla cezaya konu olan düzenlemeler, yoruma açık, muğlak, somut olmayan ve Kurul üyelerinin ve/veya raportörün görüşlerine ve demokrasi algısına göre şekillenebilecek türden içeriklere sahiptir.

RTÜK cezaları en çok 8. Madde'nin (ı) bendinden verilmektedir. Bu düzenleme temelini, evrensel yayın ilkelerinden yani “doğru haber” ilkesinden almaktadır. Bir haber bülteninin “yalan haber” üretmesi, elbette yayın ilkelerine aykırı bir durumdur. Doğruluğundan emin olunmayan haberlere yönelik yaptırımlar için basın ilkeleri gereği, halihazırda izlenen bir süreç bulunmaktadır. Bu sürecin başında “cevap ve düzeltme hakkının kullanılması” yer almaktadır. İlk olarak ilgili kişi ya da kurum yayıncı kuruluşa başvurarak cevap hakkını kullanmayı talep eder. İkinci adım yargı ilamı olarak ele alınan “tekzip” hakkının kullanılmasıdır. Tekzip, Mahkeme tarafından söz konusu haberin doğru olmadığını ortaya koyan Mahkeme kararıdır. Yayıncı kuruluş tekzibi yayınlayarak, izleyiciyi bilgilendirmekle yükümlüdür. Eğer düzeltme ve cevap hakkı ile tekzip kullanılmazsa yayıncı kuruluş hakkında yaptırım uygulanır. Bu konu ile ilgili örneklerde yayın içeriği ile ilgili iki iddia bulunmaktadır. Biri gazetecinin iddiası, diğeri ise muhatap kişi veya kurumun iddiasıdır. Bu noktada altını özellikle çizmek gerekir ki, RTÜK, bir soruşturma makamı değildir, bu iki iddia arasında soruşturma yapma görevi yoktur.

6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin (ı) bendi kapsamında verilen cezalarda adımların takip edilmediği görülmektedir. Bu cezalarla ilgili en güncel örneklerden biri 21.2.2024 tarihli toplantıda (Karar no: 162) FOX TV'ye kesilen cezadır.³ Söz konusu ceza “Merve Yıldırım ile Benden Söylemesi” adlı programda

³ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detail/20062> (Erişim tarihi: 13.6.2024)

gazeteci Ozan Gündoğdu, Ankara Ülkü Ocakları adına bir grubun, bir eğitim kurumunda etkinlik düzenlemesini eleştirmektedir. Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfının yaptığı başvuru üzerine RTÜK, televizyona 6.345.108,00 TL ceza kesmiştir. Cezanın gerekçesine bakıldığında, Ülkü Ocaklarının bu okulda bir etkinlik yapıp yapmadığını anlaşılamamaktadır. Nitekim, karar gerekçesinin bir kısmında “yaşanan bir olay” derken, bir kısmında “yaşandığı iddia edilen bir olay” ifadesine yer verilmiştir. Rapor, görevi bir savcı gibi olayın gerçekleşip, gerçekleşmediğini incelemek olmayan RTÜK uzmanlarının da olayın yaşanıp yaşanmadığından emin olmadığını ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili bir Mahkeme kararı da bulunmamaktadır. Dolayısıyla, RTÜK doğruluğunu bilemediğimiz iki iddian birini, yine hangi ilkelere göre yaptığını bilemediğimiz bir şekilde seçmiştir. Kanala oldukça yüksek ceza kesilmesine sebep olan bu seçimin arkasında oldukça subjektif bir değerlendirme yattığı söylenebilir. Bu süreçte gazeteciye de sorulmadığı için gazeteci iddiasını destekleyecek delilleri sunma imkânı da bulamamıştır.

RTÜK tarafından verilen bazı cezaların mantığı da anlaşılamamaktadır. Örneğin FOX TV’de yayınlanan Orta Sayfa isimli programda, bir gazeteci doğruluğundan emin olmadığı ancak sosyal medyada yaygın bir şekilde dolanan bir iddiayı gündeme getirmiş; karşısında oturan iki gazeteci de bunun doğru olmadığını anında yayında söylemiştir. Dolayısıyla program katılımcıları tarafından düzeltme hemen yapılmıştır. Bu yayından dolayı RTÜK, 22.2.2023 tarihli toplantıda (Karar no: 5) kanala yine 8. maddenin (I) bendinin ihlali gerekçesiyle (2 üyenin şerhiyle) 3.122.380,00 TL para cezası kesmiştir.⁴ İddiaya karşı düzeltme yapılmasına rağmen RTÜK’ün en ağır cezayı vermeye yönelmesi, basın özgürlüğü açısından son derece tehlikelidir.

5.1. Kanallar ve Cezaları

Aşağıdaki tablolar Kanun’un 8. Maddesi kapsamında verilen cezaları (para cezaları ve yayın durdurma) kapsamaktadır. Bunun dışında ürün yerleştirme ile ilgili de kanallara ceza kesilmiştir. Ancak, ürün yerleştirme konusu, somut ve objektif kriterlerle verildiği için pek tartışma içermemektedir. Bunun aksine 8. Madde, oldukça muğlak ve geniş yorumlanabilecek ifadeler içerdiği için, bu madde kapsamında verilen her ceza kamuoyunda tartışma yaratmıştır.

⁴ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/De-tay/19388> (Erişim tarihi: 16.6.2024)

Aşağıdaki tabloda görüleceği gibi genel ceza toplamalarında FOX TV birinci sıradadır. FOX TV tek başına toplam cezanın %72,4'ünü ödemiştir. FOX TV'ye kesilen ceza, en yakın rakibi STAR TV'ye kesilen cezanın 5 katından fazladır. Star TV'nin cezası bir diziden gelmiştir ve bu karar "oybirliği" ile alınmıştır (17.11.2023 tarihli toplantı, Karar no: 19).⁵ SHOW TV'nin cezası ise bir diziye (Kızılıcak Şerbeti) "Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadını istismar eden programlar içeremez" ilkesi üzerinden verilmiştir. Bu karara 3 üye ret oyu vermiştir. (17.11.2023 tarihli toplantı, Karar no:13).⁶

Türkiye'de toplumla beraber medya organları da bölünmüştür. Bu bilgi ışığında cezalar değerlendirildiğinde, iktidar politikalarına eleştirel yaklaşan 8 kanala bir yıl içinde toplam 58 milyon 110 bin 33 TL para cezası kesildiği görülmektedir. Ana akım medya olarak tanımlanan 8 kanala ise 15 milyon 117 bin 268 TL para cezası kesilmiştir. Anadolu Ajansı'nın verilerine göre Türkiye'de Türksat uyduları üzerinden yayın yapan toplam TV kanalı sayısı 2023 yılı sonu itibarıyla 523'e ulaşmıştır.⁷ Türkiye'de bu kadar çok TV kanalı varken, tüm cezaların sistematik bir şekilde aynı kanallara yoğunlaşması dikkat çekmektedir.

5.2. Haber İçeriklerine İlişkin Cezalar

Toplam cezayı kategorilerine göre ayırdığımızda, örneğin haber içeriklerinden dolayı kesilen cezalara baktığımızda ortaya çıkan tablo değişmektedir. Haber içeriklerine göre verilen cezaların iktidar politikalarına eleştirel yaklaşan kanallara yönelik olduğu açıkça görülmektedir. Bu kategoride toplam 43 cezanın 3'ü ana akım kanallara yönelik uygulanırken, kalan 40 ceza ise 8 kanala yöneliktir. Ana akım TGRT kanalına uygulanan ceza, yayın yasağına uymamak gibi teknik bir konudan kaynaklanırken, muhalif kanallara verilen cezalar ise haberlerin içeriklerine yöneliktir.

Haber içeriklerine göre kesilen cezalara bakıldığında, en çok cezayı 35,7 milyon TL ile FOX TV almıştır. FOX TV, iktidar politikalarına eleştirel yakla-

Haber içeriklerine göre verilen cezaların iktidar politikalarına eleştirel yaklaşan kanallara yönelik olduğu açıkça görülmektedir. Bu kategoride toplam 43 cezanın 3'ü ana akım kanallara yönelik uygulanırken, kalan 40 ceza ise 8 kanala yöneliktir.

⁵ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/De-tay/19893> (Erişim tarihi: 16.6.2024)

⁶ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/De-tay/19928> (Erişim tarihi: 30.6.2024)

⁷ <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turksattan-yayin-yapan-televizyon-kanali-sayisi-523e-ulasti/3121739#:~:text=6%20bin%2010%20terminal%20kuruldu,62%20TV%20kanal%C4%B1na%20hizmet%20sunuyor.> (Erişim tarihi: 15.6.2024)

Tablo 3: Kanun'un 8. Maddesi Kapsamında Verilen İdari Para Cezaları

Kanal Adı	Ceza Sayısı	Toplam Ceza Tutarı / TL
FOX TV	7	52.344.977
Star TV	1	9.702.849
Show TV	2	3.283.892
Halk TV	8	2.785.157
Tele1	13	1.164.716
Beyaz TV	2	835.396
Flash Haber	8	736.026
TGRT Tv	2	610.607
Sözcü TV	1	429.049
KRT TV	4	342.952
Tv 52	2	271.720
Cadde TV	2	221.418
Nr1 Türk	2	171.476
Power TV	2	155.149
Show Radyo	1	86.179
İlke TV	1	85.738
TOPLAM		73.227.301

**RTÜK Üst Kurul Kararları, 5 Nisan 2023 – 17 Nisan 2024*

şan Amerikan merkezli bir yayın kuruluşu olup Şubat 2024 itibariyle NOW TV ismini almıştır. FOX TV tek başına toplam cezanın %85,3'ünü ödemiştir. Cezalarda FOX TV'nin en yakın rakibi 2,7 milyon TL ile HALK TV olmuştur. Görüldüğü gibi, haber içeriklerine kesilen cezalarda iktidara yakın olduğu iddia edilen kanallar bulunmamaktadır, haber içeriklerinde belli ki, muhalif çizgide yayın yapan kanallar cezalandırılmıştır. Hali hazırda haber içeriklerine yönelik cezalar, toplam cezaların yaklaşık %60'ını oluşturmaktadır.

Tablo 4: Kanun'un 8. Maddesi Kapsamında Verilen Yayın Durdurma ve Ekran Karartma Cezalar

Kanal Adı	Ceza Sayısı	Ceza Miktarı
Tele1	1 Kez	7 Gün
Tele 1	1 Kez	3 Program
Halk TV	1 Kez	5 Program
Flash Haber	2 Kez	8 Program
FOX TV	1 Kez	2 Program
KRT TV	1 Kez	3 Program
Show TV	1 Kez	2 Program
TOPLAM		23 Programa Yayın Durdurma 7 Gün Ekran Karatma

*RTÜK Üst Kurul Kararlar, 5 Nisan 2023 – 17 Nisan 2024

Bu cezalar arasında en güncel örneklerden biri 13.3.2024 tarihli toplantıda (Karar no: 25)⁸ Flash TV'ye kesilen cezadır. Cezanın sebebi, emeklilere yönelik şu sözlerdir: "Emeklilerde böyle bir hastalık var ya. Bi sağlıksız bi durum var. Sağlıksız bir ruh hali var... Aynı şeyleri yaparak farklı sonuç beklemek akıllılara özgü değil. Bu kadar söyleyeyim. Aynı şeyleri yaparak farklı bir sonuç beklemek, akıllı insanlara özgü bir eylem değil... Yani bilinçsizlik de söz konusu... Bilinçsizlikle ilgili, kültürel bir davranış meselesine dönüştü. Kültürel bir davranışta sıkışmış bir insan, seçmen grubu var. Emeklilerin bir kısmı da buna dahil olmak üzere." Bu programda kullanılan ifadeler, aşağılayıcı ve ayrıştırıcı nitelik taşıdığından hareketle siyasal nefret söylemi kapsamına dahil edilmiştir. Bu suçlama, böyle ifadeler için oldukça abartılıdır, böylesi bir cezanın gerekçesi olacak kadar da güçlü değildir, oy verme davranışlarının eleştirilmesinden ibarettir ve tam tersine korunması gereken ifadeler kapsamındadır.

21.2.2024 tarihli toplantıda (Karar no: 161)⁹ FOX TV'ye kesilen ceza da oldukça ilgi çekicidir. Programda "Efendim hak, hukuk, anayasa, Cumhuri-

⁸ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/De-tay/20076> (Erişim Tarihi: 11.7.2024)

⁹ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/De-tay/20088> (Erişim tarihi: 16.6.2024)

Tablo 5: Haber İçeriklerine İlişkin Toplam Cezalar

Kanal Adı	Toplam Ceza Tutarı (TL)
FOX TV	35.731.853
Halk TV	2.785.157
Tele1	1.164.716
Flash Haber	736.026
Sözcü TV	429.049
KRT TV	342.952
TV 52	271.720
TGRT TV	213.294
Cadde TV	85.738
İlke TV	85.738
TOPLAM	41.846.243

başkanlığı Hükümet Sistemi böyle. Bu dosyanın içinde Mehmet Uçum'un adı var öyle mi? Cumhurbaşkanlığı hukuk başdanışmanı. Bu memlekette böyle mahkemelerde uğraştırılan kaç, kaç bin köylü var, kaç..... Mehmet Uçum açıklama yaptı. 2015'ten beri avukatlığı bıraktığını söyledi, ancak hala bizim dava dosyasında kendi ismi bulunmakta... 101 dönümlük araziye almaya çalışanların avukatları arasındaysa Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın başdanışmanı Mehmet Uçum ve yine Uçum soyadlı iki avukat daha var." Gereğince, esas konu "arazi anlaşmazlığı" iken konu manipüle edilerek "Mehmet Uçum'un avukatlık yapması ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" üzerinden haberin sunulmasından bahsedilmektedir. 3 ret oyu ile kabul edilen kararın dayanağı "haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz" ilkesi olup bu ilkenin ihlali ile FOX TV'ye 6.345.108,00 TL ceza kesilmiştir.

5.3. Milli-Manevi Değerler Üzerinden Toplum Mühendisliği

Milli ve manevi değerler RTÜK'ün verdiği cezalarda başvurduğu ilkelerden biridir. Bu cezaların dayanağını genellikle 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin (f) bendinde düzenlenen, "Yayınlar toplumun milli ve manevi değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz" ilkesidir.

RTÜK 2012 öncesinde, milli ve manevi değerlerin ihlali olduğunu düşündüğü yayınlara uyarı cezası verirken, 2012 yılında yapılan değişiklikle uyarı cezasının yerini para cezası ve yayın durdurma cezası almıştır. 5 Nisan 2023 – 17 Nisan 2024 tarihleri arasında 4’ü haber içeriği nedeniyle televizyon kanallarına bu madde uyarınca para cezaları verilmiştir.

Bu konu ile ilgili zamanın RTÜK Başkanı Davut Dursun bir açıklama yapmış, 9 kişilik Kurul’da bile herkesin değerlerinin farklı olduğunu vurgulayıp bütün toplumun ortak ahlaki ilkesinin nasıl bulunacağını sormuştur.¹⁰: “Burada ciddi bir problemimiz var. Yasa koyucu diyor ki, toplumun milli ve manevi değerlerine aykırı yayın yapılamaz. Şu toplumun milli ve manevi değerleriyle Etiler’de oturanların milli ve manevi değerleri aynı mı?”¹¹

Konu aslında eski RTÜK başkanı tarafından özetlenmiştir ancak yine de altını çizmekte fayda bulunmaktadır. Değerlerin çoğulculuğu karşısında devletin tarafsızlığı demokrasilerin en temel ilkelerinden biridir. Demokratik bir devlet, tüm değerler karşısında tarafsız olmalı, belli bir hayat formunu teşvik etmemeli, kişileri kendi değerlerini belirlemede özgür bırakmalı, onların bu değerleri özgürce yaşayabilmelerini güvence altına almalıdır. Değerleri homojenleştirmek mümkün değildir. Devletin bu değerler arasında bazılarını benimsemesi ve kendi istediği “iyi hayat” a dair fikirlerini topluma dayatması, çoğulculuğa dayanan demokrasilerin ruhuna aykırıdır.

RTÜK 28.12.2023 tarihli toplantısında (Karar no: 42) Halk TV’de yayımlanan sunuculuğunu İrfan Değirmenci’nin yaptığı Halk Meydanı adlı programda geçen diyalogları “toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması” ilkesine aykırı bulup ile oyçokluğu (3 üyenin itirazı) ile 495.636,00 TL ceza kesmiştir.¹² Bu kararın gerekçesinde, medyanın çocukların cinsel gelişiminde etkili olduğu, özellikle cinsel gelişimle ilgili ailenin eğitim vermediği durumlarda, çocukların bunları medyadan öğrendiği, yanlış bilgilere ulaşmaları durumunda bunların hayal kırıklıklarına ve bocalamaya yol açabileceği, ya da medyanın gizli kalmış ve uyarılmamış davranışları uyararak açığa çıkarabileceğini dile getirilmekte, ergenlerin bu anlamda savunmasız olduğu, eşcinselliğin normalleştirilmeye çalışıldığı, ve

Demokratik bir devlet, tüm değerler karşısında tarafsız olmalı, belli bir hayat formunu teşvik etmemeli, kişileri kendi değerlerini belirlemede özgür bırakmalı, onların bu değerleri özgürce yaşayabilmelerini güvence altına almalıdır.

¹⁰ https://www.ntv.com.tr/turkiye/etilerin-ahlak-anlayisi-farkli-mi,SGX31pL_6UeV-1GjXsSnqEQ# (Erişim tarihi: 16.6.2024)

¹¹ <https://www.haberturk.com/yazarlar/gulin-yildirimkaya/216714-toplumun-degerleriyle-etilerde-oturanlarinki-ayni-mi> (Erişim tarihi: 16.6.2024)

¹² Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detail/19991> (Erişim tarihi: 30.6.2024)

tüm bunların yeni yetişen kuşakta topluma ve aileye aidiyet mefhumunun yok olmasına; nihayetinde aile kurumunun ulusal çapta zarar görmesine, toplumda yozlaşmaya ve neden olacağı ifade edilmektedir.

Cezaya gerekçe olan trans aktivist Esmeray Özakti'nin ifadeleri şu şekildedir: "Oysaki kadınlar her yerde trans kadınlar, kadın ve her yerde ve bu ülkede nefret suçlarının kurbanı oluyorlar... LGBT+ ile ilgili yapılan nefret söylemleri öyle bir korku sarmış ki şu anda beni ekranda gören özellikle Z kuşağında olan LGBT+ çocuklar şu an çok seviniyorlardır ve kendilerini yalnız hissetmiyorlardır buna eminim.... Manavınız eşcinsel olabilir. Kasabınız eşcinsel olabilir bindiğiniz otobüsün şoförü eşcinsel olabilir...Şimdi bizi ebeveynler izliyor özellikle bunu söylemek istiyorum çocuklarının cinsel yönelimini fark eden ya da cinsiyet yönelimini fark eden aileler lütfen lütfen yalvarıyorum çocuklarını tüccar gibi davranan ticaret yapan psikologlara götürmesinler. Hastalık değil bu kesinlikle iyileşmeyecek o çocuk en sonunda ya intihar edecek ya da başına alıp evden gidecek."

Bu ifadelerde öncelikle "yanlış bilgiyi" bulmaya çalışalım. Türkiye'de trans kadınlar vardır. Bu, ağacın, sandalyenin, masanın, var olması gibi bir gerçekliktir; varlıkları inkâr edilemez, öznenin/kişinin düşüncesinden bağımsızdır, yoruma açık bir konu değildir. Kendini yalnız hisseden LGBT-i ergenler de vardır. Bu ifadelerde de yanlış bilgiden bahsetmek mümkün değildir. Gerçekle savaşılmaz, yokmuş gibi muamele edilemez, varlığı engellenemez; en kötü görmezden gelinir. Yağmurun yağdığını inkâr ederseniz, ıslanırsınız. Masanın varlığını inkâr ederseniz, ona çarpar yaralanırsınız. LGBT-i bireylerin varlığını inkâr ederseniz de başka tür sosyal ve psikolojik maliyetlere katlanmak zorunda kalırsınız. Manavın, kasabın, sokakta gördüğünüz herhangi bir insanın eşcinsel olması bir olasılıktır. Bu olasılık da vardır, gerçektir. Bu diyalog, aslında çocuklara/ergenlere değil, ailelere bir çağrıdır. Bu ifadelerde ruhen daha sağlıklı olabilmeleri için, ailelerin eşcinsel yönelimi bir hastalık gibi görmemeleri, gerçekliği kabul etmeleri ve gençlerin ruh sağlığını korumak amacıyla buna göre davranmaları salık verilmektedir.

İkinci sav olarak kullanılan "medyanın gizli kalmış ve uyarılmamış davranışları uyararak açığa çıkarabileceği" fikri de yanlış bilgi iddiası kadar problemlidir. Burada, gizli kalmış duyguların uyarılması ve açığa çıkmasının, gizli kalmasından daha kötü olduğu varsayılmaktadır. Bu iddia sadece, içten içe öldürmekten, canlılara zarar vermekten zevk alan insanların bu duyguları açığa çıkarması örneğinde geçerli olabilirdi, bu durumda bile başka tür suçları engellemek için bilinmesinde fayda olduğu söylenebilirdi. Bunun

dışında, negatif özgürlük ve J. S. Mill tarafından geliştirilen “zarar ilkesi” ışığında bakıldığında, insanın kimseye zarar vermeyen duygularının açığa çıkması, bölünmüş kişilikleri engeller. Aksine, bu kişilerin ruhsal bütünlükleri ve aileleri ile ilişkileri açısından oldukça sağlıklıdır. Aile bir değerse ve korunması gerekiyorsa, bastırılmış ve aileleri ile iletişim kuramadıkları için yalnızlaşmış çocuklar/ergenler yerine, bizzat aileleri tarafından sahip çıkılmış, korunmuş kendilerini güvende hissederek çocuklar/ergenler olacaktır. Ayrıca karşı oy yazısında Tuncay Keser, Türk Medeni Kanunu’nun 40’ncü maddesi ile cinsiyet değişikliğinin yasal çerçevesini de hatırlatarak, bu ifadelere yaptırım uygulamanın Anayasa ve Türk Medeni Kanunu ile sağlanan bir haktan yararlanarak cinsiyet değiştirmiş bireylerin ifade özgürlüğünün yok sayılması anlamına geldiğini belirtmiştir.¹³

Milli ve manevi değerlerle ilgili cezalar arasında en çok tartışma yaratanlardan bir diğeri de FOX TV’de yayınlanan Kızıl Goncalar dizisidir.¹⁴ RTÜK 28.12.2023 tarihli toplantısında (Karar no: 36) bu diziyi görüşmüş ve Kanun’un 8’inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (f), (g), (ğ), (h), (n), (ö), (s), (ş) ve (t) bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine ihlalden 9.082.640,00 TL ceza kesmiştir. 5 Nisan 2023 – 17 Nisan 2024 tarihleri arasında dizi içerikleri ile ilgili toplam 5 dizi üzerinden 26.887.517 TL tutarında ceza verilmiştir. Dizi, 2023 yılının Aralık ayında yayınlanmaya başladığında büyük bir tartışmaya sahne oldu. Dizide, “Faniler” olarak isimlendirilen tarikat üyelerinin tereyağlı diye yazdıkları ürünü normal yağ ile yapmaları üzerine (hileli ürün) çıkan bir tartışmaya yer verilmiş ve bu sahne üzerine İsmailağa Cemaati üyeleri sosyal medyada kampanya düzenlemişler, çağrı yaparak diziyi RTÜK’e şikâyet etmişlerdir. RTÜK Başkanı ise şikâyet dilekçelerini dikkate alarak diziyi Kurul gündeme almıştır. Kurul, oy çokluğu ile (3 üyenin şerhi) diziyi ceza verilmesine karar vermiştir.

Buradaki temel sorunlardan biri hangi şikâyetlerin Kurul gündemine geleceğine ilişkin tavidir. Örneğin, Rasim Ozan Kütahyalı’nın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu’na yönelik hakareti ile ilgili çokça şikâyet olmasına rağmen bu konu Kurul gündemine alınmamıştır. Benzer bir durum seçim döneminde TRT’nin yayınları ile ilgili şikâyetlerde de karşımıza çıkmaktadır. RTÜK’ün CHP kontenjanından seçilen üyeleri Tuncay

¹³ Tuncay Keser’in karşı oy yazısı için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/De-tay/20039> (Erişim tarihi: 29.6.2024)

¹⁴ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/De-tay/19985> (Erişim Tarihi: 30.6.2024)

Keser ve İlhan Taşçı, yerel seçim dönemini kapsayan 40 günlük süreçte, TRT'nin Recep Tayyip Erdoğan ve AK Partiye 1945 dakika (32 saatten fazla), Özgür Özel ve CHP'ye ise sadece 25 dakikada ayırdığını raporlaştırdı.¹⁵ Keser ve Taşçı'nın bu kapsamda RTÜK'e yaptığı şikâyet başvurusu Kurul gündemine taşınmamıştır.

Benzer bir sorun, RTÜK'ün 13.3.2024 tarihli toplantısında (Karar no: 26) Cadde TV'de yayınlanan "Filleri Yakalamak" isimli filmde geçen argo kelime ve hakaretlere verilen cezada da karşımıza çıkmaktadır. Filmde geçen "nemfoman, viagra, prezervatif "gibi kelimelere ek olarak "sürtük" kelimesi de cezaya konu olmuştur. Kararda, "Ayrıca filmin bazı sahnelerinde 'sürtük' ifadesine yer verildiği ve bu ifadenin hiçbir bipleme ve engelleme yapılmadan doğrudan izleyici kitleye aktarıldığı, ayrıca ilgili yayının korumalı saatler olarak nitelenen, çocukların ve gençlerin yayınları izleme ve dinleme olasılığının muhtemel olduğu zaman diliminde (11:00) yayımlandığı dikkate alındığında, söz konusu içeriklerin çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek nitelikte olduğu kanaatine varılmıştır" denilmiş ve kanala, 135 bin 860 TL para cezası verilmiştir. Bu karardaki sorun ise, kararda vurgulanan 'sürtük' kelimesinin daha önce Cumhurbaşkanı tarafından 1.6.2022'de Meclis'te düzenlediği grup toplantısında, Gezi eylemcileri için "Bunlar sürtük" şeklinde kullanılmış olması ve RTÜK Üyesi İlhan Taşçı'nın bu ifadeyi aktaran TV kanallarına ceza verilmesi için RTÜK'e başvurmasına rağmen, şikâyet başvurusunun RTÜK Başkanı tarafından gündeme alınmamasıdır.

Milli ve manevi değerler kapsamında Türkiye'de en fazla tartışılan konu kadın programları da denilen gündüz kuşağı programları olmasına karşın, bir yıl içinde RTÜK sadece bir kez Show TV'de yayınlanan "Didem Arslan Yılmaz'la Vazgeçme" adlı kadın programındaki şiddet anlatımları nedeniyle ceza vermiştir.¹⁶ Eğer ailenin korunması ve manevi değerler bir mesele ise, bu programlarda, aile paramparça edilmektedir. Çünkü bu programların içeriği genellikle aile içi şiddet, cinsel taciz, adam öldürme, adamı kıyma makinesinden geçirme¹⁷, adam yaralama, aldatma, akrabalarla cinsel iliş-

¹⁵ https://ankahaber.net/haber/detay/rtuk_uyeleri_keser_ve_tasci_trtyi_secim_yayinlarinda_tarafsizlik_ilkesini_bozdugu_gerekcesiyle_ust_kurula_sikayet_etti_170025 (Erişim tarihi: 4.7.2024)

¹⁶ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detay/19894> (Erişim tarihi: 4.7.2024)

¹⁷ Haziran (2024) ayında ATV'de yayınlanan Müge Anlı ile Tatlı Sert programında, öldürülen bir adamın kıyma makinesinden geçirildiği anlatılmış ve söz konusu

Tablo 6: Dizi İçeriklerine İlişkin Cezalar

Kanal Adı	Ceza Sayısı	Toplam Ceza Tutarı (TL)
FOX TV	2	16.613.124
Show TV	1	435.684
Star TV	1	9.702.849
Cadde TV	1	135.860
TOPLAM	5	26.887.517

*RTÜK Üst Kurul Kararlar, 5 Nisan 2023 – 17 Nisan 2024

ki vb. olaylardır. Programlarda akıllara durgunluk veren olaylar silsilesi ile bir anlamda kötülük sıradanlaştırılmakta, varolan cinsiyetçi yaklaşım tekrar tekrar üretilmektedir.

Buradan kadın programlarına da ceza verilsin anlamı çıkmamalıdır. Bu programlar üzerinden bir kurgu ve senaryo olan dizilere bu kadar ceza verilmesi eleştirilmektedir. Çünkü bu programların görmezden gelinmesi aslında, meselenin pek de aile ya da milli ve manevi değerler olmadığını göstermektedir. Dizileri cezalandırmak ve senaristleri otosansüre yöneltmek yerine, dizileri gerçek sanan vatandaşlara yönelik daha çok farkındalık çalışmaları yapılması gerekmektedir.

5.4. Seçim Dönemlerinde RTÜK

Seçim dönemlerinde RTÜK'ün yayın yasaklarına uyulup uyulmadığını takip etmek görevi de bulunmaktadır. Ancak RTÜK, seçim dönemlerinde yayın yasaklarından ziyade, özellikle muhalif kanallardaki haberlere yönelik neredeyse sistematik bir baskı uygulamaktadır. Seçim dönemlerinde RTÜK'ü anlayabilmek için 2023 yılındaki Milletvekiliği ve Cumhurbaşkanlığı seçimi ve Cumhurbaşkanlığı ikinci tur seçimi ve 2024 Yerel Seçim dönemlerindeki cezalar incelenmiştir. Bunun için seçimlerden 2 ay önce başlayarak kararlara bakılmıştır.

Seçim dönemlerinde RTÜK'ün yayın yasaklarına uyulup uyulmadığını takip etmek görevi de bulunmaktadır. Ancak RTÜK, seçim dönemlerinde yayın yasaklarından ziyade, özellikle muhalif kanallardaki haberlere yönelik neredeyse sistematik bir baskı uygulamaktadır.

kiyım makinesi canlı yayında programa getirilerek teşhir edilmiştir. <https://www.atv.com.tr/muge-anli-ile-tatli-sert/adam-cekildigi-soylenen-kiyım-makinesi-stud-yoda/ozelvideo/izle> (Erişim tarihi: 14.7.2024)

Tablo 7: 1.3.2023 – 30.6.2023 Tarihleri Arasında Haberlere Kesilen Cezalar

Kanal Adı	Karar Tarihi	Karar Sayısı	Ceza Tutarı (TL)
FOX TV	7.6.2023	13	13.394.147,00
Halk TV	7.6.2023	14	723.801,00
Tele1	7.6.2023	15	85.738,00
Tele1	7.6.2023	16	85.738,00
Flash TV	7.6.2023	20	85.738,00
FOX TV	5.4.2023	23	564.400,00
Flash TV	5.4.2023	24	85.738,00
Tele1	5.4.2023	25	85.738,00
Halk TV	5.4.2023	26	93.241,00
Habertürk	8.3.2023	20	404.627,00
Flash TV	8.3.2023	21	Yayın Durdurma
TOPLAM			14.787.292,00

Aşağıdaki grafikte haber programlarına 1.3.2023 – 30.6.2023 tarihleri arasında verilen cezalar listelenmiştir. Bu dönem 14 Mayıs 2023 tarihindeki Milletvekiliği ve Cumhurbaşkanlığı seçiminin ve 28 Mayıs 2023 tarihindeki Cumhurbaşkanlığı ikinci tur seçiminin gerçekleştirildiği dönemdir. Bu dönemde biri yayın durdurma olmak üzere toplam 14.787.292,00 TL tutarında ceza verilmiştir. Ayrıca ceza verilen kanalların gösterdiği gibi bütün cezalar (Habertürk hariç) eleştirel kanallara yöneliktir.

31 Mart 2024 tarihinde gerçekleştirilen seçim dönemlerinde (seçim öncesi 2 ay) RTÜK tarafından verilen cezalara bakıldığında ise, 5 TV kanalına toplam 13.047.674,00 TL tutarında 7 ceza uygulandığı görülmektedir. Bu kanalların 4'ü yine iktidar politika ve söylemlerine eleştirel yaklaşan kanallara verilirken, biri TGRT'ye verilmiştir. TGRT'ye verilen cezanın nedeni, Çağlayan Adliyesi'nde gerçekleştirilen saldırıya ilişkin uygulanan yayın yasasının delinmesi ile ilgilidir.¹⁸

¹⁸ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detail/20065> (Erişim tarihi: 4.7.2024)

Tablo 8: 1.2.2024 – 31.3.2024 Tarihleri Arasında Haberlere Kesilen Cezalar

Kanal Adı	Karar Tarihi	Karar Sayısı	Ceza Tutarı (TL)
Flash TV	13.3.2024	25	135.860,00
FOX TV	21.2.2024	161	6.345.108,00
FOX TV	21.2.2024	161	6.345.108,00
Flash TV	21.2.2024	164	85.738,00
TGRT TV	21.2.2024	165	213.294,00
Tele1	21.2.2024	167	85.738,00
Tele1	21.2.2024	168	135.860,00
TOPLAM			13.047.674,00

Bu verilere bakıldığında RTÜK'ün seçim dönemlerinde muhalif kanalları sistematik olarak cezalandırdığı ve bu yolla çetin geçen seçim rekabetinde muhalefeti yıpratmaya çalıştığı söylenebilir. Muhalif kanallara yüksek oranlarda cezalar verilirken, dönemin CHP İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'na Rasim Ozan Kütahyalı (Lider Haber TV, Barometre Programı) tarafından yapılan hakaret (şerefsiz ifadesi) Kurul gündemine bile alınmamıştır. Bu ve benzeri ifadeler muhalif parti, lider ve kişilere karşı edildiğinde ifade hürriyeti kapsamında korunurken, iktidara karşı edilen ve kuşku götürmez bir şekilde ifade hürriyeti kapsamında olması gereken ifadeler ağır bir şekilde cezalandırılmaktadır.

5.5. Yayın Durdurma Cezaları

Yayın durdurma, RTÜK'ün uyguladığı ağır cezalardan biridir. Yoğunluklu olarak haber içerikleri nedeniyle muhalif kanallara uygulanan bu cezalar, cezanın orantılılığı açısından tartışılabilir. Bu cezaların yayıncı kuruluşlar için para cezasından daha fazla finansal kayıplara yol açtığına altını çizmek gereklidir. SHOW TV'ye diziden kaynaklı verilen yayın durdurma cezası dışında, bütün cezalar muhalif olarak bilinen cezalara verilmiştir.

5.6. Ekran Karartma Cezası

RTÜK, son bir yıl içindeki en ağır yaptırımını TELE1 Kanalına, kanalın Genel Yayın Yönetmeni Merdan Yanardağ'ın sözleri nedeniyle uygulamıştır.

Tablo 9: Yayın Durdurma Cezaları

Kanal Adı	Dizi	Haber	Ceza Miktarı
Flash TV		1	3 Program Durdurma
Flash TV		1	5 Program Durdurma
FOX TV	1		2 Program Durdurma
Show TV	1		2 Program Durdurma
Halk TV		1	5 Program Durdurma
KRT TV		1	3 Program Durdurma
Tele1		1	3 Program Durdurma
TOPLAM			23 Program Durdurma

**RTÜK Üst Kurul Kararlar, 5 Nisan 2023 – 17 Nisan 2024*

Kamuoyunda da çok tartışılan ve Merdan Yanardağ'ın tutuklanmasına neden olan Abdullah Öcalan hakkındaki "...elinde rehin olarak tutmuşsun..." ifadeleri nedeniyle RTÜK kanala toplumu kin ve düşmanlığa tahrik etme" ve "Terörü övme" gerekçeleriyle toplamda 7 gün ekran karartma cezası vermiştir.¹⁹ Karara karşı oy kullanan üyeler, ekran karartma kararının ölçülü olmadığını savunmuşlardır.

5.7. Diğer Cezalar

Spor Programları

Spor programlarına ilişkin cezalar, programlarda kullanılan argo ifadeler için verilmiştir. Beyaz TV'ye 2 kere (835.396 TL), TGRT'ye 1 kez (397.313, TL) olmak üzere toplam 1.232.709 TL tutarında ceza kesmiştir.

Magazin Programları

Magazin programları ve klipler de RTÜK'ün ceza verdiği alanlardır. SHOW Radyo'ya 1 kere (86.179, TL), NR Türk'e 2 kere (171.476, TL) ve Power TV'ye 2 kere (155.149, TL) olmak üzere toplam 412.804, TL tutarında 5 kez ceza

¹⁹ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/De-tay/19720> (Erişim tarihi: 4.7.2024)

vermiştir. RTÜK 23.8.2023 tarihli toplantısında (Karar no: 17)²⁰ NR1 Türk kanalında yayınlanan bir klibe, “müzik klipindeki görüntülerde bir erkeğin üst kısmının çıplak olduğu, kendisinden bir adım geride kadın dansçının yer aldığı, birlikte dans ettikleri sahnelerin devamında erkek dansçı ve kadın dansçının kalçalarının birbirine yaklaştığı” gerekçesiyle, “çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde” yayınladığı için ceza vermiştir.

6. SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

6.1. İfade Hürriyetinin Özel Statüsü

İfade özgürlüğünün, diğer temel özgürlüklerden farklı özel bir konumu vardır. Bu özgürlük, tüm uluslararası insan hakları dokümanlarında ve ülke anayasalarında, sınırları ile birlikte tanımlanmış, tüm insanların ifade özgürlüğüne sahip olduğu belirtilmiştir. Tüm insanların ifade özgürlüğü vardır ve bu özgürlükleri güvence altında olmalıdır, ancak bu özgürlük aslında devletin resmi görüş ya da ideolojisine ya da toplumda yaygın biçimde benimsenen, bu anlamda çoğunluğun genel eğilimine aykırı ifadelerin güvence altında olması için geliştirilmiştir. İktidar ve çoğunluğun fikirleri hali hazırda zaten bir yaptırım ile pek karşılaşmamaktadır. Bu yüzden bu korumaya en çok bu ikisinin dışında kalan ifadeler ihtiyaç duymaktadır.

Bu konuda, 5493/72 numaralı ve 07.12.1976 tarihli Handyside-Birleşik Krallık kararı üzerinden Şen (2015), İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin kararındaki yaklaşımını anlatmıştır. Buna göre AİHM “ifade özgürlüğünün.... devletin veya nüfusun bir bölümünün aleyhine olan, onlara çarpıcı gelen, onları rahatsız eden haber ve düşünceleri de kapsadığını kabul ederek, bunları çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleri olarak nitelendirmiş, bu alanda getirilen her formalitenin, koşul, yasak ve cezanın izlenen meşru amaçla orantılı olması gerektiğine” hükmetmiştir. Ayrıca AİHM hükümete ve siyasetçilere yöneltilen çok sert, hatta olağan ilişkilerde hakaret olarak nitelendirilebilecek eleştirilerin ifade özgürlüğü bakımından geniş alanda koruma görmesi gerektiğini, kamu görevlilerinin görevi ve kullandıkları yetkilerle ilgili konularda kendilerine yöneltilen sert eleştiri-

²⁰ Kararın detayları ve raporu için bkz. <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detail/19788> (Erişim tarihi: 4.7.2024)

**İfade hürriyeti-
nin özel statü-
sünden hare-
ketle, RTÜK'ün
üyelik yapısı
da çoğunluğun
tahakkümünü
engelleyecek
şekilde değişti-
rilmelidir. Mec-
lis'teki siyasi
partiler, RTÜK'te
eşit olarak tem-
sil edilmelidir.**

lere, sıradan vatandaşa göre daha açık olmak ve tahammül göstermek zorunda olduklarını belirtmiştir.

6.2. Üyelik Yapısı ve Üye Profili

Üyelik yapısı RTÜK'ün daha demokratik ve özgürlükçü bir yapıya kavuşturulması için değiştirilmesi gereken en önemli alanlardan biridir. RTÜK'ün mevcut üyeleri siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenmektedir. Bunun anlamı, Meclis'teki çoğunluk yapısının aynısının RTÜK'e taşınmasıdır. Böylelikle, Meclis'te azınlık olan muhalefet, Kurul'da da azınlıkta kalmaktadır. İfade hürriyetinin özel statüsü gereği, devletin resmi görüş ya da ideolojisine ya da toplumda yaygın biçimde benimsenen düşüncelere aykırı ifadeler korunmaya en çok ihtiyaç duyan ifadelerdir, çünkü iktidarlar, güçlerini devam ettirebilmek için genellikle kendilerine eleştirel yaklaşan ifadeleri bastırma eğilimdedirler, bunun yapabilmek için de siyasi güçlerini kullanabilirler. Bunun önüne geçmenin yolu Kurul üye yapısını değiştirmektir.

İfade hürriyetinin özel statüsünden hareketle, RTÜK'ün üyelik yapısı da çoğunluğun tahakkümünü engelleyecek şekilde değiştirilmelidir. Meclis'teki siyasi partiler, RTÜK'te eşit olarak temsil edilmelidir. Eşit sayıdaki parti temsilcilerine ek olarak Kurul'da özel televizyon ve radyo sahiplerini temsil edecek şekilde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinden bir üye, kararların insan haklarının ruhuna uygunluğu anlayışını temsil edecek şekilde Türkiye Barolar Birliğinden bir üye, alandaki güncel gelişmeleri kamu kurumlarına göre daha yakından takip edeceği düşünölen üniversitelerin iletişim faköltelerinden bir iletişim faköltesi dekanı, sektörle ilgili sendikalardan birinden bir üye ve Türkiye'nin en köklü sivil toplum kuruluşlarından biri olan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nden bir üye bulunmalıdır. Ancak farklı kesimlerden oluşan bir yapı ile RTÜK'ün Meclis'te ve toplumda karşımıza çıkan kutuplaşmaya paralel yapısının önüne geçilebilecek ve bu yeni yapı ifade hürriyetinin özel statüsüne uygun hale getirilebilecektir.

Üye profiline bakıldığında dikkat çekici en önemli nokta, hiçbir üyenin radyo ve televizyon deneyimi olmamasıydı. Bu sebeple, partilerin aday gösterirken, alanda tecrübeyi göz önünde bulundurmaları önemlidir.

6.3. Tarafsızlık, Şeffaflık

Tarafsızlık perspektifinden RTÜK tarafından verilen cezalar incelendiğinde tablo pek iç açıcı değildir. Cezaların bazı kanallar üzerinde yoğunlaşması,

kurumun tarafsızlığının sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Bunun ortaya çıkardığı sonuç ise, iktidarların muhalif ya da eleştirel kanallar söz konusu olduğunda, siyasi gücünü onları bastırmak için kullanmasıdır.

RTÜK'ün tarafsızlığının Kurum içinde de tartışıldığı kendi hazırladıkları Stratejik Rapor'dan anlaşılmaktadır. Örneğin 2016-2020 tarihleri için hazırlanan Rapor'da kurumun tarafsızlığına yönelik eleştiriler, "güncel sorun alanları" başlığı altında ele alınmış, öneri olarak da "başta yayın ilkeleri olmak üzere negatif algının olduğu alanlarda daha açık ve daha somut düzenlemeler yapması", denetleme ile ilgili olarak ise "tarafsızlık algısı ve standartların belirlenmesi ihtiyacı" (s.37) dile getirilmiştir. Rapor'da tarafsızlıkla ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

"Paydaş analizlerinde, içerik denetimi yapılırken standart ölçülerin bulunmasına, denetim kriterlerinin yeterince belirgin olmasına, meslek personelinin denetim sürecinde tutarlı davranış sergilemesine, benzer eylemlere benzer müeyyidelerin uygulanmasına, yayın hizmeti ilkelelerinin kişisel yorumlamaya imkân vermeyecek kadar açık ve net olması hususlarında denetim esaslarına ilişkin düzenlemelerin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bunun yanı sıra içerik denetimi yapan meslek personelinin nesneliliği ile Üst Kurul kararlarına konu olan yayın ihlalleriyle bu ihlaller nedeniyle kuruluşlara uygulanan müeyyideler arasındaki dengeyin önemine dikkat çekilmiştir." (2016-2020 Stratejik Rapor, s. 38)

Tarafsızlığın sağlanmasının yollarından biri, üyelik yapısını değiştirmeye ek olarak, cezaya dayanak olan maddelerdeki muğlak ifadelerin belirginleştirilmesidir. Kanunlar her şeyi kapsayamayacağından genellemeler kaçınılmazdır ve bu durum mutlak bir belirlenmişliğin olamayacağına da göstergesidir. Ancak, milli ve manevi değerler gibi aşırı muğlak ifadeler için, bir sınır çizilmesi gerekmektedir. Her şey milli ve manevi değer kapsamında düşünülebileceği gibi, hiçbir şey milli ve manevi değer olamayabilir de. Neyin milli ve manevi değer olacağını aslında mevcut iktidarın kendi hassasiyetleri belirleyecektir.

Şeffaflık konusunda ise, RTÜK üzerine çokça çalışması olan Adaklı (2017) medya sahipliğine ilişkin verilerin toplanması ve kamuya paylaşılması konusunda giderek artan bir gizlilik olduğunu ayrıca iktidara dolaysız destek vermeyen medya patronlarının çeşitli vesilelerle ve çeşitli biçimlerde cezalandırılmasının artık olağan karşılanan vakalar olduğunu belirtmektedir. Verilere ulaşamadığından, şirketlerin birbirleri ile yatay, dikey ve çapraz (aynı sermaye sahipliğinin farklı medya alanlarındaki mülkiyet sahipliği)

ilişkilerine ek olarak bu şirketlerin devletle olan ekonomik ilişkileri de tam olarak anlaşılammamaktadır. Bu verilerin yayınlanması, şeffaflık için gerekli adımlardan biridir.

Şeffaflığın sağlanmasında bir diğer öneri, kural koyma, değiştirme ile ilgili toplantıların canlı yayınlanması olabilir. ABD'nin RTÜK'ü olan FCC'nin toplantıları hem halka açık olarak yapılmakta hem de toplantı kayıtları kurumun web sitesine yüklenmektedir. 6 Haziran 2024 tarihli toplantıya dipnottaki linkten ulaşabilirsiniz.²¹ Örneğin bu toplantıda, Komisyon, ulusal güvenliği teşvik etmek için internet üzerinden yönlendirilen bilgilerde geniş bant sağlayıcılarının güvenlik açıkları konusunda ilerleme raporu vermelerini zorunlu kılma konusunu tartışmıştır.

6.4. Kurum İçi Eğitimler

RTÜK tarafından hem kendi personeline hem de farklı kurumlara yönelik çokça eğitim düzenlenmektedir. RTÜK'ün kendi personeline yönelik gerçekleştirdiği eğitimlerin amacı bu personelin “kişisel gelişimlerine katkıda bulunmak, meslekî gelişmelere uyumlarını temin ederek birikimlerini görevlerine yansıtma ve sağlama” olarak ifade edilmiştir. Bu eğitimlerle ilgili hem RTÜK İnsan Kaynakları ve Eğitim Dairesi Başkanlığının 2022 Eğitim Faaliyeti Planı²² hem de 2022 RTÜK Faaliyet Raporu²³ incelenmiştir.

Bu incelemede özellikle RTÜK Kararlarına temel teşkil eden raporları ve gerekçeleri hazırlayan uzmanlara yönelik eğitimler araştırılmıştır. Örneğin 2022 Eğitim Faaliyeti Planı'na bakıldığında ilk göze çarpan her kurumda yapılan tüm personele yönelik eğitimlerdir. Bunlar kişisel gelişim (etkili ve doğru iletişim, diksiyon eğitimi, kurum kültürünü geliştirme eğitimleri), Yabancı Dil ve MS Office eğitimleri, iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin dijital bağımlılık ve ekran bağımlılığı, ab ile ilgili eğitimler, medyada kadın temsili konusunda farkındalık eğitimidir. Bu raporda birimlerin talep ettiği eğitimlere bakıldığında ise, genel olarak icralar, konkordato, alacaklar, veri görselleştirme ve bazı özel bilgisayar programları için eğitimler göze çarpmaktadır. Bu talepler arasında ifade hürriyeti ile ilgili “AİHM Nezdinde İfade Özgürlüğünün Sınırları Hakkında Bilgi Sahibi Olmak” başlıklı tek bir talep göze çarpmaktadır. Planda yer alan bu talebin gerçekleşip gerçekleşmedi-

²¹ <https://www.fcc.gov/june-2024-open-commission-meeting>

²² <https://www.rtuk.gov.tr/yillik-egitim-plani/3777> (Erişim tarihi: 29.6.2024)

²³ https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Birimler/ik/EG%C4%B0T%C4%B0M/kurum_ici_egitim_faaliyetleri_2023-2019.pdf (Erişim tarihi: 29.6.2024)

ği ise 2022 yılı faaliyet raporundan takip edilmiştir. Maalesef ifade hürriyeti ile ilgili tek talep de dikkate alınmamış ve bu eğitim gerçekleşmemiştir. Benzer şekilde 2024 Faaliyet Planı içinde de ifade ve basın hürriyeti ile ilgili tek bir eğitim talebi ya da planı da bulunmamaktadır. Göreve yeni başlayan uzman yardımcılar için bazı eğitim programları düzenlendiği tahmin edilmekle birlikte, bu eğitimlerin kapsamı bilinmemektedir.

Bu eğitimler aslında bir gerçeği de açığa çıkarmaktadır. RTÜK, ifade hürriyeti felsefesi, bu konu ile ilgili gelişmeler ya da AİHM kararları gibi konularla ilgili uzmanlarını gelişimini kurumsal olarak desteklememektedir. Ancak RTÜK kararlarına temel teşkil eden raporları kaleme alan uzmanların sıklıkla ifade hürriyeti ve bu kapsamdaki AİHM kararları hakkında eğitimler alması, kendi içlerinde bu kararları tartışabilecekleri bir atmosfer oluşturmaları ve yinelenen eğitimlerle güncel gelişmeleri takip etmeleri çok önemlidir. Bu eğitimlerin kurum içinden değil, kurum dışından (örneğin AİHM ve kararlarını çalışan hukukçular) kişiler tarafından verilmesi, Kurum hiyerarşisinin tartışmaların sağlıklı bir şekilde yapılmasını engellemesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

SONUÇ

RTÜK'ün, Türkiye'de ifade hürriyetini sınırlandıran ve baskılayan bir mekanizmaya dönüştüğü, elindeki gücü muhalif ve eleştirel sesleri bastırmak için kullandığı, bu sebeple toplumda sansürcü bir kurum olarak algılandığı söylenebilir. Özellikle, demokratik kurum ve kültürün görece zayıf olduğu ülkelerde bu güç, özgür ifadeye karşı bir silah gibi işlev görmektedir. Bu sebeple her ne kadar şeklen, yani yasa ve yönetmelikleri, üyelik yapısı, işleyişi diğer ülkelerdeki benzer kurumlardan pek farklı görünmese de uygulamada muğlak ifadeler Kurumun etki alanını oldukça genişletmektedir. Tam da bu sebeple, kurulun üye yapısı çoğulcu bir şekilde oluşturulmalı ve ifade hürriyetinin özel statüsü hep akılda tutularak çoğunluğun tahakkümünü engelleyecek mekanizmalar geliştirilmeli ve bu yolla RTÜK'ün, ifade hürriyeti önünde bir engel değil, onu koruyan bir kalkan olarak işlev görmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

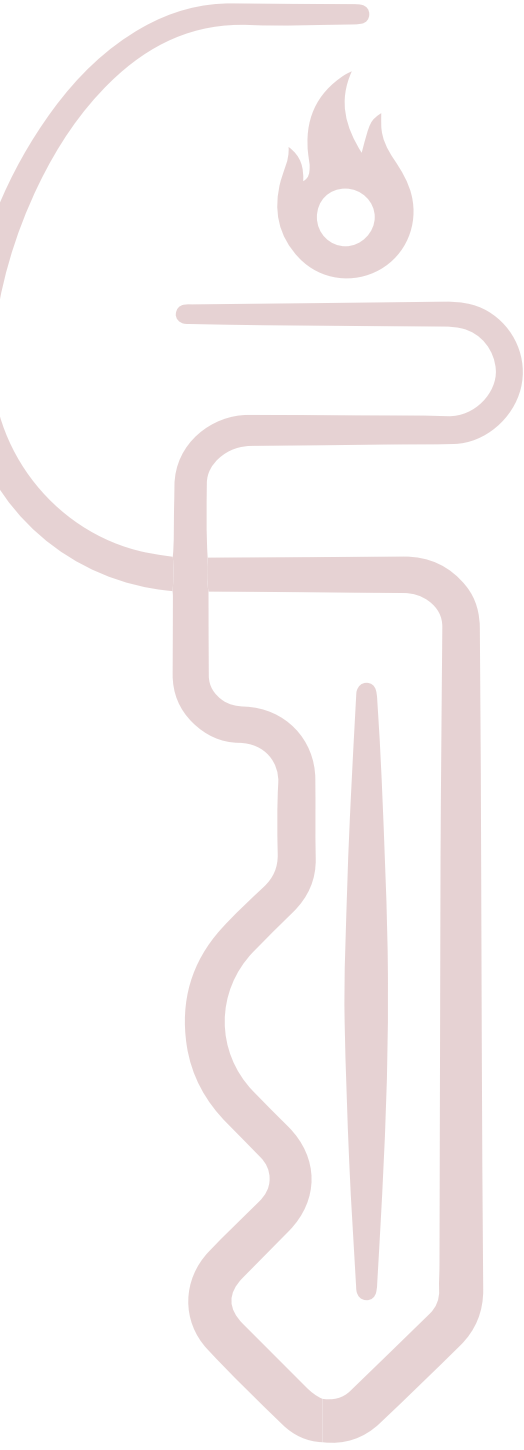
- Adaklı, G. (2017). “Türkiye’de Medya Sahipliği Kamuya Açık Bir Bilgi Alanı mı? <https://bianet.org/yazi/turkiye-de-medya-sahipligi-kamuya-acik-bir-bilgi-alani-mi-185011> (Erişim Tarihi: 4.7.2024)
- Akgül, A. (2023). “Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun Yayın Hizmeti İlkelere Olan Suçsuzluk Karinesine Aykırılık Sebebiyle Uygulanan İdari Yaptırımlar Sorunu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 72 (4), s. 1869-1904.
- Aslan, G.A.(2016). “Türk Hukukunda Bağımsız İdari Otoritelerin Düzenleyici İşlem Yapma Yetkisi ve Yetki Unsurundaki Sakatlığın Düzenleyici İşleme Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (3), s. 571-631.
- Carter, E. & Palmer, A. (2006). “The Smith-Mundt Act’s Ban on Domestic Propaganda: An Analysis of the Cold War Statute Limiting Access to Public Diplomacy.” *Communication Law and Policy* (26), *Faculty Publications*: 963.
- Çakır, H. (2006). “Düzenleyici Kurullar Olarak RTÜK ve CSA”, *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (8), s.37-56.
- Çınarlı, s. (2011). “Federal İletişim Komisyonu (FİK)”, *Yeni Düşünceler*, Say: 6, Ekim 2011, s: 83-92
- The Media Freedom Rapid Response (MFR), *Monitoring Report*, 2023.
- Özçağlayan, M. (2000). “Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının Gelişimi”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(2), s.41-52
- Öztekin, H. (2007). “Neo-Liberal Toplumlarda Düzenleyici Devlet Anlayışı ve Görsel-İşitsel İletişim Alanında Bağımsız Düzenleyici Üst Kurullar: RTÜK Örneği”, *Selçuk İletişim*, 5(1), s. 52 - 65.
- RTÜK Kararları, <https://www.rtuk.gov.tr/ust-kurul-kararlari>
- Sobacı, Z.M. (2006). “Türk İdari Teşkilatındaki “Adalar”: Bağımsız İdari Otoriteler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 55(2), s. 157-80.
- SouthEastEuropean Media Observatory (2026), *RTÜK Raporu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (<https://platform24.org/wp-content/uploads/editor/RTUK%20RAPOR%20.pdf>) (Erişim Tarihi: 29.6.2024)

RTÜK 2016-2020 Stratejik Planı, https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Birimler/strateji/raporlar/yeni-rtuk_2016-2020_stratejik_plani_ozeti_1032.pdf (Erişim Tarihi: 29.6.2024)

RTÜK 2019-2023 Stratejik Planı, https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/rtuk_2019-2023_stratejik_plani_guncel.pdf (Erişim Tarihi: 5.7.2024)

Şen, E. (2015). “İfade Hürriyetinde “Gereklilik/Toplumsal İhtiyaç Baskısı” Ölçütü”, <https://sen.av.tr/tr/makale/ifade-hurriyetinde-gereklilik-toplumsal-ihhtiyac-baskisi-olcutu> (Erişim Tarihi: 4.7.2024)

TİAK Televizyon İzleyici Ölçümü: 2023 Yılı Televizyon İzleme Davranışları Özet Veriler, <https://tiak.com.tr/upload/files/kunye.pdf> (Erişim tarihi: 24.03.2024)

LİBERAL PERSPEKTİF RAPOR

Sayı: 38 | Ekim2024

RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU (RTÜK)

Seval Yaman
Sibel Hürtaş

www.yapisalreformlar.com

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world